

ПРОЦЈЕНА ЕФЕКТА УЛАСКА ХРВАТСКЕ У ЕУ НА ПРИХОДЕ ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА

др Динка Антић

шеф Одјељења за макроекономску анализу
Управни одбор УИО

Бањалука, децембар 2012.године

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	3
I. ЗНАЧАЈ ПРИХОДА ОД ЦАРИНА ЗА ФИСКАЛНУ ПОЗИЦИЈУ БИХ	4
II. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП	5
2.1. Аналитички приступ	5
2.2. Инпути	5
2.3. Сценарији	6
III. ДУВАНСКИ ПРОИЗВОДИ.....	8
3.1. Увод	8
3.2. Трендови (2009-2012).....	9
3.3. Процјена ефеката за 2013.....	10
3.3.1. Претпоставке.....	10
3.3.2. Израчун ефеката	13
3.3.3. Рекапитулација.....	14
3.4. Процјена нето ефеката у 2014	15
IV. ОСТАЛИ ПРОИЗВОДИ.....	16
4.1. Статичка анализа ефеката.....	16
4.2. Динамичка анализа ефеката за 2013	17
4.3. Динамичка анализа ефеката за 2014	19
V. РЕКАПИТУЛАЦИЈА НЕТО ЕФЕКТА	20
VI. СРЕДЊОРОЧНИ ФИСКАЛНИ СЦЕНАРИО.....	22

ПРЕДГОВОР

У протеклих шест година у БиХ је на сцени процес убрзане либерализације увоза БиХ. Споразумом СЕФТА предвиђено је укидање царина у међусобном промету робе између БиХ и држава Западног Балкана. Од 2008.г. у примјени је и Споразум о стабилизацији и придруживању БиХ Европској унији којим се увоз већине роба поријеклом из ЕУ своди на бесцаринску основу у периоду од пет година. Ова два процеса, заједно са смањењем увоза због економске кризе и укидањем царинске евиденције у октобру 2011.г., су довели до драстичног смањења прихода од царина. Иако је Споразумом с ЕУ обухваћен већина увозних производа ипак и након истека петогодишњег прелазног периода царине ће се задржати на производе који су значајни за економију БиХ. Уласком Републике Хрватске у ЕУ 1.7.2013. на наведене производе умјесто нулте стопе примјениће се стопе које се примјењују за све чланице ЕУ.

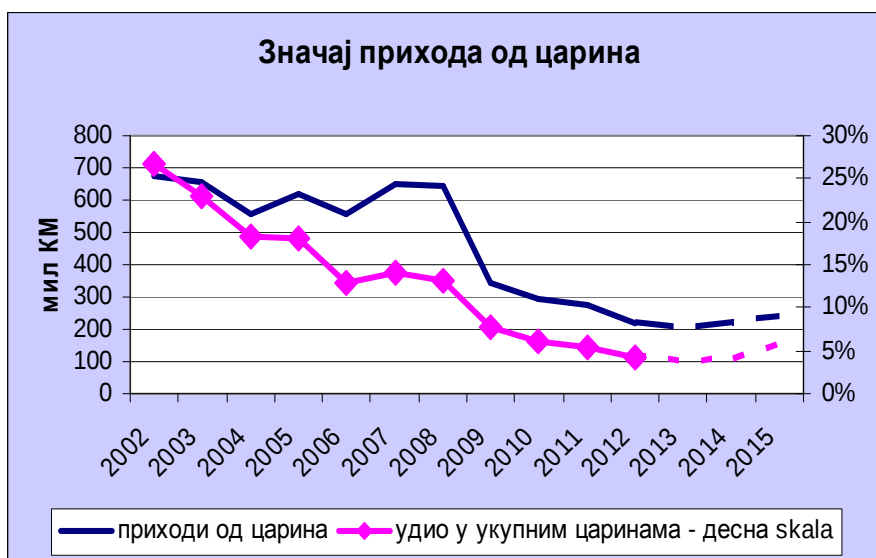
И поред ниског удјела царина у индиректним порезима ефекти увођења царина на увоз добара из Хрватске могу бити значајни у фискалном смислу. Фискалне власти свих нивоа влада, одлажући реформе расхода, све се више фокусирају на наплату јавних прихода. Сложена фискална структура у БиХ у којој сви нивои власти у великој мјери зависе од наплате прихода од индиректних пореза још више појачава притисак влада у погледу захватања нивоа власти са јединственог рачуна УИО. У таквој ситуацији, свако, па и најмање, повећање прихода од индиректних пореза постаје значајно не само за санирање фискалних дубиоза, већ и за релаксацију међувладиних фискалних односа унутар БиХ.

Аутор изражава велику захвалност Игору Гаврану, савјетнику у Спољнотрговинској комори БиХ, на припреми инпута за анализу.

I. ЗНАЧАЈ ПРИХОДА ОД ЦАРИНА ЗА ФИСКАЛНУ ПОЗИЦИЈУ БИХ

У протеклих десет година значај прихода од царина се увелико смањило. Приходи од царина су са 675 мил КМ у 2002. смањени на 265 мил КМ у 2011. години (Графикон 1). Томе је највише допринијело симултано дјеловање два процеса: процес либерализације спољнотрговинске размјене БиХ и реформа индиректних пореза.

Реформом система индиректних пореза 2006.г. уведен је ПДВ-а. ПДВ-е, који је много издашнији порез у односу на порез на промет производа, донио је смањење удјела прихода од царина у индиректним порезима. Процес либерализације робне размјене, преко примјене Споразума о слободној трговини са Турском¹, споразума СЕФТА², а касније и Споразума³ са ЕУ донијело је драстичан пад прихода од царина, тако да је удио прихода од царина у укупним приходима од индиректних пореза са 26% у 2002. пао на 6% у 2010. Укидањем 1% царинског евидентирања и на увоз из земаља СЕФТА и трећих земаља у четвртм кварталу 2011. удио царина у приходима од индиректних пореза је додатно смањен на 5,5%. Снажна либерализације увоза довела је до драстичног смањења просјечне стопе царина са 9,8% у 2002. на 1,77% у 2011., док је царинско оптерећење, мјерено % БДП, пало са 5,26% на 0,93% БДП. Очекује се да ће најнижи удио царина бити остварен 2013.г., с обзиром да се у тој години окончава петогодишње укидање царина на одређене производе поријеклом из ЕУ⁴. Од 2013.г. очекује се благо повећање прихода од царина у складу са растом увоза добара на која се обрачунава царина (Графикон 1).

Графикон 1

¹ Уговор о слободној трговини Босне и Херцеговине и Републике Турске („Службени гласник БиХ“, бр. 06/03).

² Спољнотрговинска комора БиХ, „Споразум о измјени и приступању Централноевропском споразуму о слободној трговини (СЕФТА 2006), Сарајево, април 2007. Више: www.cefta2006.com

³ Споразум о стабилизацији и придруживању између европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Босне и Херцеговине, са друге стране“, „Службени гласник БиХ – Међународни уговори“, бр. 10, 13.11.2008.г.

⁴ Пројекције Одјељења за макроекономску анализу УО УИО, октобар 2012., ОМА Билтен бр. 88-89/2012, www.oma.uio.gov.ba.

Хрватска представља једног од најважнијих трговинских партнера БиХ. Увоз производа поријеклом из Хрватске чини 14,3% укупног увоза БиХ. Од тога скоро 30% ће бити подложно промјени царинског режима од 1.7.2013. С друге стране, процес либерализације увоза је донио смањење удјела Хрватске у приходима од царина са 14% на 3%. Међутим, истовремено је повећан удио осталих прихода који се убиру при увозу, на првом мјесту акциза на цигарете и деривате, што је удио Хрватске у укупним приходима који се плаћају при увозу, и поред либерализације царинског режима, само незнатно смањило у односу на 2007. са 26,7% на 24,9%.

II. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП

2.1. Аналитички приступ

Робе поријеклом из Хрватске, чији се царински режим мијења од 1.7.2013., у сврху анализе ефеката на наплату индиректних пореза подијељене су у двије групе: дуванске производе и остале робе. Ова подјела је нужна због различитог пореског третмана дуванских производа у односу на остале робе, које се одражавају и на методологију израчуна ефеката увођења царина. С једне стране, дувански производи се опорезују *ad valorem* царином, те *ad valorem* и посебном акцизом. С друге стране, остале робе се могу опорезовати и *ad valorem* и специфичном царином, а неке од њих су подложне квантитативним ограничењима код увоза. Надаље, за разлику од осталих роба, процјене код дуванских производа морају узети у обзир и ефекте промјене акцизне политике у посматраном периоду 2013-2014.

У завршној фази извршиће се рекапитулација добијених ефеката за сваку групу производа (дувански, остали). Примјена истих сценарија на обје групе производа омогућавају обједињавање добијених резултата и израду јединствене рекапитулације процјене ефеката.

2.2. Инпути

Аналитичку подлогу за анализу импликација уласка Хрватске у ЕУ на приходе од индиректних пореза чини три сета података:

- тарифне ознаке и стопе царина на увоз добара поријеклом из ЕУ од 1.1.2013.;
- за дуванске производе референтни су подаци о изданим акцизним маркицама за цигарете из првог полугодишта 2012.г.;
- за остале производе узимају се подаци о увозу роба поријеклом из Хрватске у 2011.г.⁵.

Подаци о увозу дуванских производа из 2011.г. нису референтни за анализу дуванских производа због промјене акцизне политике у 2012. која је довела до смањења количине цигарета у промету, као посљедице повећања пореског терета. У анализи су кориштени подаци о увозу роба поријеклом из Хрватске чији царински третман се мијења након изласка Хрватске из СЕФТА споразума и уласка у ЕУ. У том смислу за одређене робе преузете су стопе царина (*ad valorem* и специфичне), уз индикацију постојања квантитативних ограничења увоза (квота).

⁵ Извор: инпути из базе Спољнотрговинске коморе БиХ

У погледу избора године која треба бити полазиште за анализу одабрана је 2011.г. За то постоје четири разлога. Први разлог је методолошке природе. Будући да се анализа ефеката ради крајем трећег квартала 2012.г. расположиви текући подаци о увозу су недовољни за процјену ефеката. Други разлог је везан за датум уласка Хрватске у ЕУ, који значи и датум промјене царинског режима увоза из Хрватске. Промјена стопа царина у средини календарске године одразиће се на приходе од индиректних пореза тек у другом дијелу 2013.г., тако да ће ефекти бити подијељени у двије године, друго полугодиште 2013. и прво полугодиште 2014. Из тог разлога нужно је имати валидан сет података о увозу за друго полугодиште које ће бити основ за израчун ефеката за 2013.годину. *Треће*, обим и структура увоза у 2012.г., поготово у првом кварталу 2012., били су под утицајем ванредних околности (сњежног невремена у БиХ), што податке о увозу у 2012. чини нерепрезентативним у односу на уобичајену структуру увоза. Коначно, податке о увозу роба из 2011. је могуће користити без динамичког прилагођавања с обзиром да досадашњи текући трендови код увоза у 2012. показују да је увоз за десет мјесеци 2012. тек 0,5% већи од увоза у истом периоду 2011⁶.

2.3. Сценарији

Природна реакција обвезника код увођења пореза јесте настојање да се нови намет елиминише или барем ублажи. У погледу увођења царина на одређена добра из Хрватске увозници/произвођачи имају на располагању неколико опција. Једна од опција би била сељење производње у БиХ. За БиХ остварење ове опције донијело би нова радна мјеста и раст запослености, уз пораст пореских (директних пореза и социјалних доприноса) и непореских прихода. Свако сељење пословања, било аквизицијом постојећих компанија или оснивањем нових, захтијева значајна финансијска улагања у опрему, инфраструктуру и обуку радника, као и вријеме за покретање производње. С друге стране, смањење производње одређеног добра у Хрватској имало би штетне посљедице по Хрватску, због отпуштања радника, али и за саму компанију. Наиме, због сељења дијела производње у БиХ кориштење постојећих капацитета у Хрватској било би испод оптималног, што би због фиксних трошкова и финансијских расхода, уколико су постројења финансирана из кредита, довело до раста јединичне цијене производа. Како ће уласком у ЕУ Хрватска бити суочена са снажном конкуренцијом других чланица поскупљење хрватских производа би смањило њихову конкурентост и на тржишту ЕУ и на домаћем тржишту. Негативне ефекте ове опције појачава и чињеница да се улазак Хрватске у ЕУ дешава у вријеме економске кризе, пада потрошње и неликвидности компанија. Може се закључити да за хрватске произвођаче опција сељења производње има бројне негативне посљедице које ипак премашују губитке због увођења царина, сем уколико компанија већ има успостављено пословање у БиХ у одређеном обиму. Будући да би сељење производње из Хрватске у БиХ и друге државе СЕФТА могло бити опција само малог броја произвођача из Хрватске који у БиХ већ имају већ успостављено пословање, потребно је размотрити друге, извјесније опције. Израђена су два основна сценарија у неколико варијанти.

А. Сценарио преваљивања царине уназад – подразумијева ситуацију да произвођачи/увозници роба из Хрватске сnose царину на терет сопствене добити и марже или је праваљују на своје добављаче. Ова друга опција је могућа код великих компанија (нпр. велики произвођачи, велики тржни центри) који имају могућност да диктирају услове набавке. У ситуацији када су и компаније у БиХ и Хрватској суочене са проблемима у одржавању ликвидности и падом

⁶ Извор: Агенција за статистику БиХ, www.bhas.ba

куповне моћи грађана мало је вјероватно да би финансирање царина на терет добити и марже могло бити дугорочнија пословна стратегија произвођача/увозника роба из Хрватске, већ само опција за први мјесец-два након 1.7.2013. како би се задржали купци. Ова опција постаје још атрактивнија уколико се комбинује са нагомилавањем залиха роба прије 1.7.2013. У том смислу разрађене су двије варијанте овог сценарија.

- **Варијанта „7+1+4“** подразумијева навлачење једномјесечних додатних залиха пред 1.7.2013. и једномјесечно сношење царине на терет сопствене добити и марже. Пуно преваљивање царине и додатних пореза на малопродајну цијену ограничено је на посљедњу трећину 2013, односно прве двије трећине 2014.
- **Варијанта „8+2+2“** подразумијева навлачење двомјесечних додатних залиха пред 1.7.2013. и двомјесечно сношење царине на терет сопствене добити и марже.

Б. Сценарио преваљивања царине на купца – подразумијева ситуацију преваљивања царине и додатне акцизе и ПДВ-а на малопродајну цијену. Основни сценарио „Б“ подразумијева преваљивање царине на купца од 1.7.2013. С обзиром на очекивану реакцију увозника у правцу ублажавања почетног удара царина разрађене су двије варијанте овог сценарија:

- **Варијанта „7+5“** подразумијева навлачење једномјесечних додатних залиха пред 1.7.2013., тако да се царине примјењују на увоз у току посљедњих пет мјесеци у 2013. С обзиром на ту чињеницу, фискални ефекти у 2014. се распростиру у току првих седам мјесеци 2014.
- **Варијанта „8+4“** подразумијева навлачење двомјесечних додатних залиха пред 1.7.2013. чиме се испољавање фискалних ефеката ограничава на посљедњу трећину 2013. године, односно прве двије трећине 2014.

Табела 1: Динамика и интензитет распростирања фискалних ефеката увођења царина у 2013

сценарио	2013											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
А. преваљивање царине уназад												
“7+1+4”												
“8+2+2”												
Б. преваљивање царине на купца												
основни сценарио												
“7+5”												
“8+4”												

Легенда:

 нема ефеката

 дјеломични ефекти

 пуни ефекти

Табела 2: Динамика распрострањања фискалних ефеката увођења царина у 2014

сценарио	2014											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
А. преваљивање царине уназад												
“7+1+4”												
“8+2+2”												
Б. преваљивање царине на купца												
основни сценарио												
“7+5”												
“8+4”												

III. ДУВАНСКИ ПРОИЗВОДИ

3.1. Увод

Дувански производи поријеклом из Хрватске имају значајан удио у увозу БиХ. У структури тржишта цигарета цигарете из Хрватске држе удио и до 30% у обиму и вриједности. С обзиром на те чињенице понашање произвођача/увозника цигарета из Хрватске након уласка Хрватске у ЕУ може бити значајно за тржишна кретања и помјерање структуре цигарета у промету. Пословна политика увозника / произвођача цигарета из Хрватске ће, с једне стране, у великој мјери одредити и пословну политику осталих тржишних судионика, великих домаћих и свјетских дуванских компанија, у борби за опадајуће тржиште цигарета у БиХ. С друге стране, одразиће се и на фискалну позицију БиХ, имајући у виду растући значај прихода од акциза на цигарете у структури пореских прихода БиХ. Наиме, у 2011.г. акцизе на цигарете и припадајући ПДВ чинили су 17% прихода од индиректних пореза, а за 2012. очекује се повећање удјела на 18,5%.

У методолошком дијелу истакнуто је да се процјена фискалних импликација уласка Републике Хрватске у ЕУ на буџет БиХ за дуванске производе увелико разликује од осталих увозних добара. Постоје три разлога за другачији аналитички поступак.

Прво, с обзиром да основица *ad valorem* акцизе садржи и царину процјена ефеката увођења царина на увоз дуванских производа из Хрватске треба да обухвати и израчун нето ефеката повећања *ad valorem* акцизе. *Друго*, промјена царинског режима увоза дуванских производа поријеклом из Хрватске десит ће се у вријеме континуираног повећања посебне акцизе на цигарете. У складу са одредбама Закона о акцизама из 2009. БиХ сваке године повећава посебну акцизу минимално 0,15 КМ/паклици све док укупно акцизно оптерећење не достигне 126 КМ/1,000 цигарета. Према процјенама Одјељења за макроекономску анализу Управног одбора УИО законски плафон акцизног оптерећења, уколико се у међувремену Закон у том дијелу не измијени, биће достигнут у 2015.г. Најављене измјене Закона, као дио сета мјера које би домаће фискалне власти требале провести у склопу новог *станд-бу* аранжамана са Међународним монетарним фондом⁷, подразумијевају усклађивање плафона акцизног оптерећења са новом минималном акцизом у Европској унији која од 2014.г. износи 90 евра/1,000 цигарета. Процјењује се да би усклађивање минималне акцизе у БиХ са стандардима ЕУ, уз задржавање

⁷ Више о обавезама из писма намјере: <http://www.imf.org/external/np/loi/2012/bih/091112.pdf>

исте стопе *ad valorem* акцизе и истог темпа повећања посебне акцизе од 0,15 КМ/пак годишње, период усклађивања стопа акциза у БиХ продужило до 2019-2020.г.

Треће, досадашње континуирано повећање акцизног оптерећења у четири наврата (1.7.2009., 1.1.2010., 1.1.2011. и 1.1.2012.) у значајној мјери је промијенило тржиште цигарета у БиХ. Политика континуираног повећања акцизног оптерећења је довела до снажног повећања малопродајних цијена и умјереног пада потрошње цигарета. У периоду 2008-2011 вриједност тржишта цигарета је повећана за 32%, пореска давања (акцизе, ПДВ) су повећана за 82%, а цијена прије опорезивања (која укључује све трошкове, евентуално царину, те добит/маржу) је смањена за 29%. Нова акцизна политика, у условима континуиране контракције тржишта и снажног смањења удјела обвезника у вриједности промета, захтијева креирање нових пословних стратегија и политика у компанијама дуванске индустрије које држе већину тржишта цигарета у БиХ.

3.2. Трендови (2009-2012)

Досадашње кретање потрошње цигарета и просјечне малопродајне цијене (МПЦ) и након четири повећања акциза, и поред снажних осцилација као посљедице позиционирања компанија из дуванске групације на тржишту, у цјелини је показало стабилну цјеновну нееластичност потрошње цигарета. У периоду 2008-2011 количина цигарета мјерена бројем акцизних маркица је смањена за 14%, док је просјечна пондерисана малопродајна цијена повећана за 57%. Истовремено приходи од акциза су скоро удвостручени (97%). За десет мјесеци 2012.г. испољене су снажне осцилације код издавања акцизних маркица. тако да је у четири мјесеца забиљежено повећање броја издатих маркица, које се кретало и до 17%, а у три мјесеца значајно смањење које је превазилазило и 40%. Кретања просјечне пондерисане малопродајне цијене цигарета у посљедње три године потврђују изнесену тезу да су могућности за дампиншке цијене исцрпљене. Уколико се додатно акцизно оптерећење од 0,15 КМ/пак (+ ПДВ) пренесе у цијелости на купца укупна инциденца би требала износити 0,35 КМ/пак за било коју цјеновну категорију. Свако повећање малопродајних цијена које је испод 0,35 КМ/пак указује на подјелу инциденце између обвезника и потрошача, док неизмијењене цијене указују на сношење инциденце на терет добити. Најоштрија борба за тржиште цигарета одвијала се у 2010.г, када је просјечна инциденца износила свега 0,25 КМ/пак. Већ у 2011.години је дошло до исцрпљивања могућности сношења додатног акцизног терета од стране обвезника, што је донијело и значајнији раст просјечне пондерисане малопродајне цијене цигарета у 2011.г.

Из Графикана 3 уочава се да су дуванске компаније почетни удар акцизног оптерећења од 1.1.2012. сносиле на терет сопствене добити и/или трговачке марже како би задржали купце, да би након тога пословна политика била усмјерена на повећање цијена (мај – јули), чак и преко додатног пореског оптерећења, жртвујући и обим продаје.

Податак да је просјечна пондерисана малопродајна цијена за посматрани период у 2012. износила 2,86 КМ/паклици указује на чињеницу да је пословна политика наступа на тржишту БиХ компанија из дуванске индустрије била усмјерена не само на компензацију смањења добити с почетка 2012.г. већ и на остварење просјечне екстра добити од 0,03 КМ/по паклици, све у условима оштре борбе за редуковано тржиште.

Графикон 2

Графикон 3

3.3. Процјена ефеката за 2013

3.3.1. Претпоставке

С обзиром на планирани темпо повећања посебне акцизе од 0,15 KM/пак годишње и смањење маневарског простора дуванске индустрије за вођење оштрије цјеновне политике у БиХ очекује се успоравање раста просјечне малопродајне цијене до 2015.године, те успоравање пада потрошње цигарета на основу сљедећих претпоставки:

- претпостављамо да су након неколико узастопних повећања малопродајних цијена цигарета од потрошње цигарета одустали слојеви грађана који имају нередовите дохотке, те да су остали само они потрошачи који имају континуиране и стабилне дохотке;
- процесом хармонизације акциза на цигарете са стандардима ЕУ у земљама региона ризици повећања црног тржишта и кријумчарења цигарета у БиХ су значајно смањени, иако постоји пријетња због успоравања процеса хармонизације акциза у Србији;
- очекује се постепени опоравак економије БиХ до 2015.г., који би требао донијети пораст дохотка, што би се требало рефлектовати и на повећање потрошње цигарета.

На темељу горе наведених претпоставки према конзервативном сценарију очекујемо наставак смањења потрошње цигарета, умјеренијим темпом од 5% годишње, као и преношење цјелокупне пореске инциденце на малопродајне цијене цигарета. Процјене ефеката увођења царина на увоз из Хрватске за 2013. и 2014. годину подразумијевају непромијењену акцизну политику до 2015.г.

Дуванске компаније, произвођач/увозници цигарета из Хрватске могу покушати да ублаже први удар увођења царина на два начина:

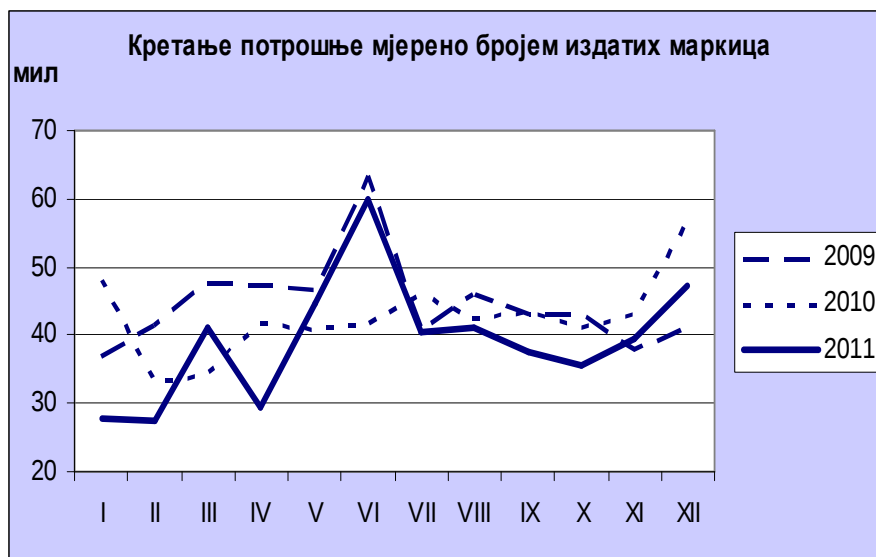
- да гомилају залихе цигарета прије 1.7.2013.
- да сnose царину првих мјесец-два на терет сопствене добити или марже.

На дужи рок компаније имају могућност да селективним приступом, зависно од еластичности потрошње појединих брендова, врше тзв. бочно преваљивање, односно да преваљују царину уназад у цијелости или дјелимично на терет сопствене добити или марже код јефтинијих цигарета, те да преваљују царину на малопродајну цијену на терет купаца скупљих цигарета.

Досадашња искуства са повећањем акцизног оптерећења указују да су компаније из дуванске индустрије користиле сва три обрасца понашања. Прво су повећавале количине цигарета у мјесецу који је претходио повећању стопе акцизе (нпр. у јуну 2009., у децембру 2009., 2010. и 2011., вид. Графикон 4) како би повећали продају у текућој години., да би потом након повећања стопа акцизе наступале са дампиншким цијенама, сnoseћи дјеломично терет додатне акцизе и ПДВ-а. Позиционирање великих компанија вођењем политике дампиншких цијена је било ограниченог домета из два разлога:

- низак ниво цијене прије опорезивања не оставља пуно простора за дугорочнију дампиншку политику цијена,
- већина великих увозника нема пуно простора за дампиншку цјеновну политику у БиХ на терет добити остварене на другим тржиштима прилагођавања цјеновне политике на тржишту ЕУ након што су од 1.1.2011.г. чланице започеле са постепеном хармонизацијом стопа акциза на цигарете у складу са новом минималном акцизом у ЕУ.

Трећи су, пак, сигурни у цјеновну нееластичност потрошње њихових брендове, повећавали малопродајне цијене за износе који су превазилазили потребни пораст акцизе и дијела ПДВ-а, компензирајући губитке на добити код брендова са еластичном потрошњом (углавном јефтинијих брендова).

Графикон 4

Реално је очекивати да ће произвођачи/увозници дуванских производа из Хрватске сличне пословне тактике примијенити и непосредно пред улазак Хрватске у ЕУ. При томе је опција сношења царине финансијски исплативија од опције гомилања залиха, јер је укупан финансијски издатак (одрицање од добити) мањи у односу на износ акцизних обавеза на нагомилане залихе. Иако гомилање залиха може бити иницирано и од стране купаца пред најаву поскупљења пред улазак Хрватске у ЕУ, навлачење залиха цигарета прије дана „Д“ има своје границе, с обзиром да се укупне акцизне обавезе морају платити у року од 5 дана од дана преузимања акцизних маркица, што у случају увозних цигарета подразумева ангажовање значајних средстава мјесец и више прије пласмана цигарета на тржишту. Од 2008. до 2011.г. удио акцизне обавезе у структури вриједности тржишта цигарета је повећан од 40% на 61%, а у току 2012. на 65% вриједности промета. Новим повећањем посебне акцизе 1.1.2013. тај удио ће бити повећан на 70%. Повећањем посебне акцизе на 0,75 КМ/паклици, уз очекивано смањење потрошње од 5%, произвођачи/увозници цигарета из Хрватске биће обавезни на уплате сса 25 мил КМ индиректних пореза више у односу на 2012.г. Стога, додатно напрезање компанија у погледу осигурања готовине за авансирање акцизних обавеза биће све теже финансирати. У таквој ситуацији увоз прекомјерних залиха цигарета из Хрватске прије 1.7.2013. може бити опција само за краatak рок, сем уколико би трошкови ангажовања додатне готовине или расходи камата, у случају да се акцизне обавезе финансирају краткорочним позајмицама, били значајно мањи од износа царине (+ акциза и ПДВ на тај износ).

У описаним околностима, те имајући у виду досадашње понашање компанија и одговор тржишта, извјесни су краткорочни потези у виду гомилања залиха или преваљивања царине на увоз дуванских производа поријеклом из Хрватске на терет добити произвођача/увозника само у неколико прелазних критичних мјесеци (јуни – август) како би се задржало тржиште. Већ након тога, а поготово са новим повећањима посебне акцизе 1.1.2014., може се очекивати пуно преваљивање царине и додатног терета на купце.

3.3.2. Израчун ефеката

Сем горе изнесених претпоставки које се темеље на досадашњим трендовима, те претпоставки које су заједничке за обје групе посматраних производа, а које су изнесене у поглављу о методолошком приступу, код израчуна ефеката увођење царина на дуванске производе из Хрватске полазимо и од следећих специфичних претпоставки:

- статичке претпоставке - задржавање исте структуре брендова, односно потрошње цигарета
- динамичке претпоставке:
 - пад потрошње цигарета од 5% годишње
 - повећање посебне акцизе на цигарете и то: 0,75 КМ/паклици од од 1.1.2012. и 0,90 КМ/паклици од 1.1.2014.

Наведене статичке и динамичке претпоставке су уграђене у оба сценарија (А и Б) и све њихове варијанте.

и. Сценарио А – преваљивање царине уназад

Израчун нето ефеката преваљивања царине уназад подразумијева обрачун царина по прерачунатој стопи од 13,04% на просјечну мјесечну царинску основицу за један, односно два мјесеца увоза. Једномјесечно преваљивање би „коштало“ произвођаче/увознике цигарета из Хрватске 0,8 мил КМ. Двије варијанте сценарија А подразумијевају и преваљивање на купце у остатку године, четири посљедња мјесеца 2013 (варијанта „7+1+4“), односно посљедња два мјесеца (варијанта „8+2+2“). Обрачун нето ефеката за ове мјесеце укључује обрачун царине по стопи од 15%, обрачун додатне *ad valorem* акцизе на повећану основицу и додатног ПДВ-а. Поред ових нето ефеката изазваних увођењем царине на увоз дуванских производа јавиће се и ефекти измјене акцизне политике због редовитог повећања посебне акцизе који се рефлектују и на обрачун *ad valorem* акцизе и ПДВ-а.

Табела 3: Обрачун нето ефеката према сценарију А (у мил КМ)

Варијанте сценарија	Царина на терет обвезника	Царина на терет купца	Додатна <i>ad valorem</i> акциза	Додатни ПДВ	Укупно додатни порези
“7+1+4”	0,832	3,374	3,260	1,128	8,594
“8+2+2”	1,664	1,687	1,630	0,564	5,545

iii. Сценарио Б – преваљивање царине на купца

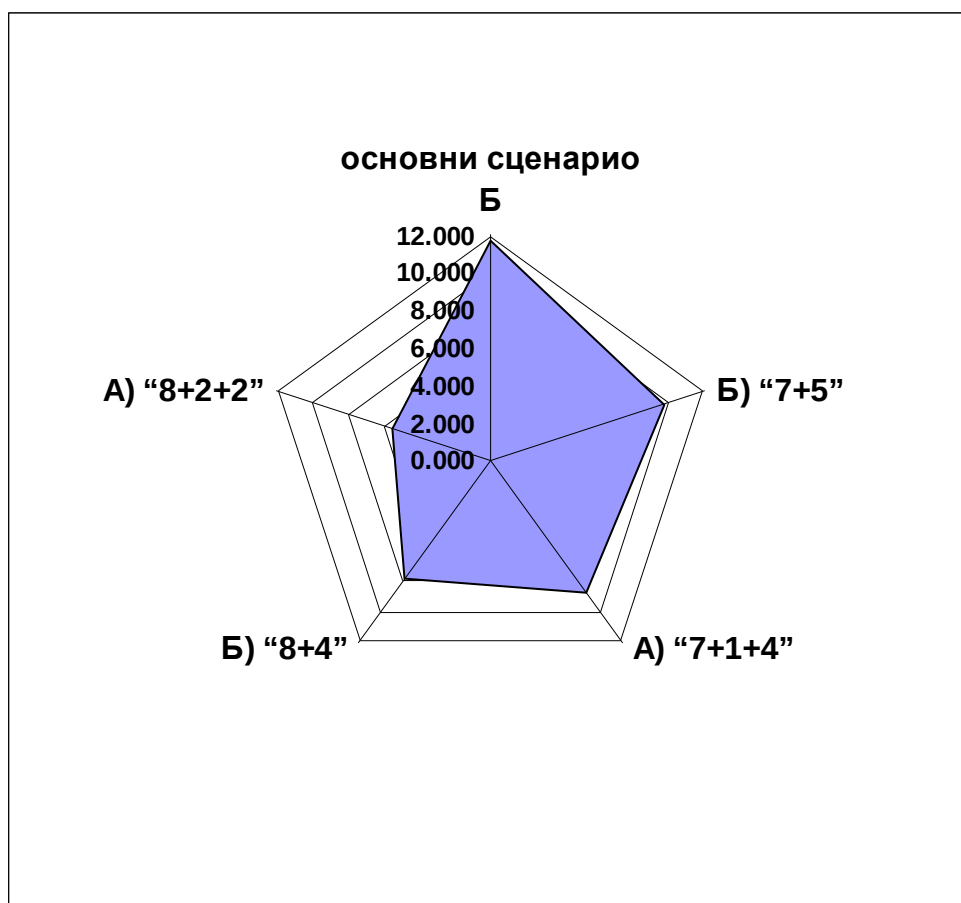
Израчун нето ефеката подразумијева обрачун царина по стопи од 15%, обрачун додатне *ad valorem* акцизе због укључивања царине у обрачун основице ове акцизе, те обрачун додатног ПДВ-а на износ царине и додатне *ad valorem* акцизе. Поред ових нето ефеката изазваних увођењем царине на увоз дуванских производа јавиће се и ефекти измјене акцизне политике због редовитог повећања посебне акцизе који се рефлектују и на обрачун *ad valorem* акцизе и ПДВ-а.

Табела 4: Обрачун нето ефеката према сценарију Б (у мил КМ)

сценарио	царина	Додатна <i>ad valorem</i> акциза	Додатни ПДВ	Укупно додатни порези
основни сценарио Б	5,061	4,890	1,692	11,643
“7+5”	4,218	4,075	1,410	9,702
“8+4”	3,374	3,260	1,128	7,762

3.3.3. Рекапитулација

Претходна анализа сценарија и изнесена досадашња пракса компанија из дуванске индустрије приликом повећања акцизног оптерећења указују на одрживост три варијанте изложених сценарија. Вјероватна политика наступа на тржишту цигарета БиХ у условима промјене царинског режима обухватиће гомилање залиха цигарета прије 1.7.2013., барем у обиму да се задовољи повећана потражња купаца пред поскупљење производа, те селективну цјеновну политику према одређеним брендovima. Преваљивање царина уназад на терет сопствене добити и марже биће извјесна пословна тактика за јефтиније цјеновне групе цигарета.

Графикон 5

Можемо закључити да су компаније које имају више брендова у различитим цјеновним групама склоне бочном преваљивању нових пореских намета на терет скупљих брендова са

нееласничном потрошњом, односно купаца са вишим дохоцима. Стога, извјесно је да ће се нето ефекти увођења царина на цигарете из Хрватске у 2013. на приходе од индиректних пореза кретати између 7 и 10 мил КМ у тој години. Имајући у виду текуће промјене акцизне политике то значи да ће компаније које увозе цигарете из Хрватске у 2013. години платити укупно између 32 и 35 мил КМ додатних пореских обавеза по основу индиректних пореза.

3.4. Процјена нето ефеката у 2014

Процјена нето фискалних ефеката увођења царина на цигарете из Хрватске у 2014. заснива се на паду потрошње цигарета од 5% у тој години и повећању посебне акцизе на 0,90 КМ/паклици. Повећање акцизног оптерећења у таквим условима ће захтијевати сса 22 мил КМ додатних прихода од индиректних пореза на увезене цигарете из Хрватске. Све то води ка увјерењу да ће у тој години бити исцрпљене све могућности за преваљивање царине и додатних пореских обавеза на терет увозника. Сем тога, вишегодишње повећавање посебне акцизе на цигарете постепено доводи до елиминације некавалитетних и најјефтинијих брендова са тржишта и сужавања цјеновног распона између најјефтинијих и најскупљих цигарета. На примјер, прије ступања на снагу новог Закона о акцизама распон цијена водећих брендова јефтиних и скупих цигарета износио је 1 : 2,6, да би 2012.г. тај распон износио 1 : 1,4. Сужавањем цјеновног распона разлике у цијени брендова за конзументе постају све мање релевантне.

Обрачун нето ефеката овиси о политици компанија које увозе цигарете из Хрватске и њиховој стратегији наступа на тржишту БиХ у 2013.г. у вријеме уласка Хрватске у ЕУ. На износ нето ефеката у 2014.г. утичу фактори попут количине увоза цигарета на које није плаћена царина и количине цигарета код којих је царина преваљивана уназад на терет добити или марже. Свако веће помјерање у односу на стандардну шему увоза цигарета и гомилање залиха прије 1.7.2013. појачава асиметричност ефеката у 2014.години у корист наплате прихода од индиректних пореза у тој години. Исти ефекат има и преваљивање царине уназад. Што су веће количине цигарета на које је царина преваљена уназад у 2013.г. то ће фискални ефекти у 2014.г. бити већи. Према процјенама може се очекивати да ће нето ефекти увођења царина на приходе од индиректних пореза у 2014.г. износити између 12 и 14 мил КМ.

IV. ОСТАЛИ ПРОИЗВОДИ

4.1. Статичка анализа ефеката

Статичка анализа ефеката увођења царина на остале производе заснива се на претпоставки задржавања истог обима увоза и након 1.7.2013. Према Анексу III (д) Споразума са ЕУ царине се задржавају на увоз одређених производа поријеклом из ЕУ који припадају тарифним бројевима 01-24. Удио у количини, мјерене у килограмима, и удио у царинској вриједности приказани су у Табели 5. Царинско оптерећење производа појединих тарифних бројева, овисно о висини стопа *ad valorem* и специфичне царине премашиће и 50%.

Табела 5: Статичка процјена годишњих ефеката царине по тарифним бројевима

Главе царинске тарифе	% вриједности	% количине	Царинско оптерећење
1. Живе животиње	4.49%	3.36%	33.48%
2. Месо и јестиви клаонични производи	2.40%	0.94%	51.03%
3. Рибе и љускавци, мекушци и остали водени бескичмењаци	0.18%	0.11%	34.10%
4. Млијеко и други млијечни производи; јаја перади; птичија јаја; природни мед; јестиви производи животињског поријекла	12.84%	9.13%	17.39%
6. Живо дрвеће и друге биљке; луковице	0.00%	0.00%	9.03%
7. Јестиво поврће	0.55%	2.02%	29.32%
8. Јестиво воће и орашасти плодови; коре агрума	0.23%	0.55%	18.06%
16. Прерађевине од меса, риба, љускаваца, мекушаца или других водених бескичмењака	2.24%	3.51%	54.24%
17. Шећери и производи од шећера	10.70%	2.42%	9.03%
18. Какао и производи од какаа	4.52%	2.39%	4.34%
19. Производи на основи житарица, брашна, шкроба или млијека; сластичарски производи	1.02%	2.24%	24.45%
20. Производи од поврћа, воћа, орашастих плодова или осталих дијелова биљака	6.16%	0.59%	19.44%
21. Разни прехранбени производи	40.86%	1.72%	2.48%
22. Пића, алкохоли и сирће	100.00%	71.02%	15.27%

Код процјене статичких ефеката могуће су два сценарија. Први сценарио подразумијева преваљивање додатне царине у цијелости уназад на терет увозника, односно на претходне фазе у ланцу набаве. Други сценарио подразумијева преваљивање царине и додатног ПДВ-а у цијелости на малопродајне цијене, односно на купце. Преглед израчунатих ефеката код оба сценарија на царинску основицу из 2011.г. дат је у Табели 6.

Табела 6.: Статичка процјена годишњи ефекти (мил КМ)

Сценарио	<i>Ad valorem</i> царина	Специфична царина	Укупно царина	ПДВ	Укупни ефекти
А. Преваљивање уназад	12.979	43.999	56.978		56.978
Б. Преваљивање на купца	17.740	43.999	61.739	10.4956	72.235

4.2. Динамичка анализа ефеката за 2013

Статички ефекти могу послужити не само као оријентир о размјерама увођења царина, већ и као основа за креирање сценарија који ће бити прилагођени реалној ситуацији. *Прво*, будући да се царински режим увоза одређених производа из Хрватске мијења од 1.7.2013.г. ефекти се не распростиру на цијелу годину, већ дијелом у 2013. и дијелом у 2014. години. *Друго*, потребно је узети у обзир и могуће пословне политике увозника поризвода из Хрватске и реакције потрошача у БиХ. *Треће*, динамички сценарији укључују и претпоставку пада потрошње роба из Хрватске изазваног увођењем царина. Процјењујемо да би пад потрошње роба из Хрватске износио 10%. Претпоставка о паду потрошње роба из Хрватске се заснива на чињеници да су царинске стопе које се уводе високе на већину добара. *Ad valorem* царина се креће и до 10% (изузетак су дувански производи гдје је стопа 15%), а специфична до 3,5 КМ/кг. Из тог разлога, није вјероватно да би привредни субјекти у условима оштре економске кризе и неликвидности могли сносити већи дио царине на свој терет у дужем периоду. Преваљивање царине уназад на терет добити или претходника у ланцу (добављача) није безначајно у финансијском смислу. Прорачуни показују да би у том случају додатна царина износила 21% садашње царинске вриједности. Због високог удјела прихода од специфичне царине, који према статичкој процјени износи чак 77%, могуће је да се домаћи купци окрену домаћим произвођачима уколико они буду конкурентнији од хрватских. Поред тога, потребно је укалкулисати и одређени пад потрошње и због супституције робе из Хрватске робама из других држава СЕФТА (Србије, на првом мјесту) које су под бесцаринским режимом.

С друге стране постоје и фактори који би могли ублажити пад увоза из Хрватске. Први фактор је структура увоза на који ће се плаћати царина. Будући да је опсег добара који ће бити под режимом царине ограничен је на прехранбена добра, која припадају локалним добрима која су цјеновно нееластична, пораст цијена би могао бити апсорбован од стране купаца. То нам потврђују и случајеви раста цијена сировина, енергената и прехранбених производа код поремећаја на свјетском тржишту у 2008., те раста цијена енергената у 2012. који су се прелили на малопродајне цијене. Исто тако, петогодишње смањење царина на производе из ЕУ није донијело смањење малопродајних цијена у земљи, што поново потврђује претпоставку о нееластичним локалним добрима. Позната је и чињеница да велики дио роба које се увозе из Хрватске имају своје сталне купце у БиХ. Ради се о провјереним брендовима произвођача из Хрватске са дугогодишњом традицијом који датирају из времена СФРЈ и раније. Будући да многи купци преферирају бренд у односу на цијену потрошња роба из Хрватске може бити у

великој мјери цјеновно нееластична, тако да повећање малопродајних цијена након увођења царина не би требало бити потицај за смањење потрошње. Поред традиције склоност ка потрошњи грађана БиХ према добрима из Хрватске је одређена и географски, с обзиром да су одређене регије у БиХ које гравитирају Хрватској склоније потрошњи роба из Хрватске. Не треба занемарити ни утицај политичких фактора на избор потрошачких добара. Према подацима Агенције за статистику БиХ и ентитетских статистичких агенција удио Федерације БиХ у укупном увозу БиХ износи 69%, с тим да у увозу добара поријеклом из Хрватске тај удио износи чак 87%. Стога, може се очекивати да ће ефекат супституције увоза из Хрватске увозом из других чланица СЕФТА (на првом мјесту Србије) неће бити драстичан у ФБиХ, а у Републици Српској, и ако се увоз из Хрватске преполови, пад укупне потрошњу добара из Хрватске у БиХ не би требао прећи пројектованих 10% због ниског пондера увоза Републике Српске.

Као и код процјене ефеката код дуванских производа развијена су два основна динамичка сценарија и неколико варијанти у оквиру њих. Сценарији се базирају на ограниченом преваљивању царине уназад и гомилању производа прије 1.7.2013.г. У остатку године се врши преваљивање на купца. Пад потрошње од 10% ограничен је само на увоз у мјесецима у којима се врши преваљивање царине на купца. Наведене претпоставке су уграђене у оба сценарија (А и Б) и све њихове варијанте.

и. Сценарио А – преваљивање царине уназад

Израчун нето ефеката преваљивања царине уназад код производа који ће бити оптерећени само *ad valorem* акцизом подразумијева обрачун царина по прерачунатој стопи царине на просјечну мјесечну царинску основицу за један, односно два мјесеца увоза. Код производа који ће бити оптерећени и *ad valorem* и специфичним царинама обрачун ефеката преваљивања царине уназад је сложенији, јер треба укључити ефекте обје царине. Сценарио А је разрађен у двије варијанте. Варијанта „7+1+4“ подразумијева повећавање увоза у првих шест мјесеци 2013 за додатне једномјесечне залихе, те једномјесечно преваљивање уназад. Варијанта „8+2+2“ подразумијева повећавање увоза у првих шест мјесеци 2013 за додатне двомјесечне залихе, те двомјесечно преваљивање царине уназад. Двије варијанте сценарија А подразумијевају и преваљивање на купце у остатку године, четири посљедња мјесеца 2013 (варијанта „7+1+4“), односно посљедња два мјесеца (варијанта „8+2+2“). Обрачун нето ефеката за ове мјесеце укључује обрачун одређене *ad valorem* царине, обрачун специфичне царине и додатног ПДВ-а на царину која се преваљује на купца.

Табела 7: Обрачун нето ефеката према сценарију А (у мил КМ)

Варијанте сценарија	<i>Ad valorem</i> царина уназад	<i>Ad valorem</i> царина на купца	Специфична царина уназад	Специфична царина на купца	Укупно царина	ПДВ	укупно ефекти
“7+1+4”	1,137	5,750	1,210	14,331	22,430	3,413	25,844
“8+2+2”	2,274	3,021	7,413	7,289	19,998	1,752	21,751

iii. Сценарио Б – преваљивање царине на купца

Израчун нето ефеката подразумијева умањење увезених количина, односно царинске основице, због пада потрошње, потом обрачун царина (*ad valorem* и специфична) прописаних Царинском тарифом за увоз из ЕУ за сваки производ на умањену основицу, сем дуванских за које је претходно направљена засебна калкулација ефеката. Основни сценарио одговара полугодишњој статичкој процјени по сценарију Б., односно, у случају 2013., укључује шест мјесеци увоза по садашњем режиму и шест мјесеци преваљивања на купца. Израчунати ефекти укључују и додатни ПДВ на ефекте царина које се преваљују на купца.

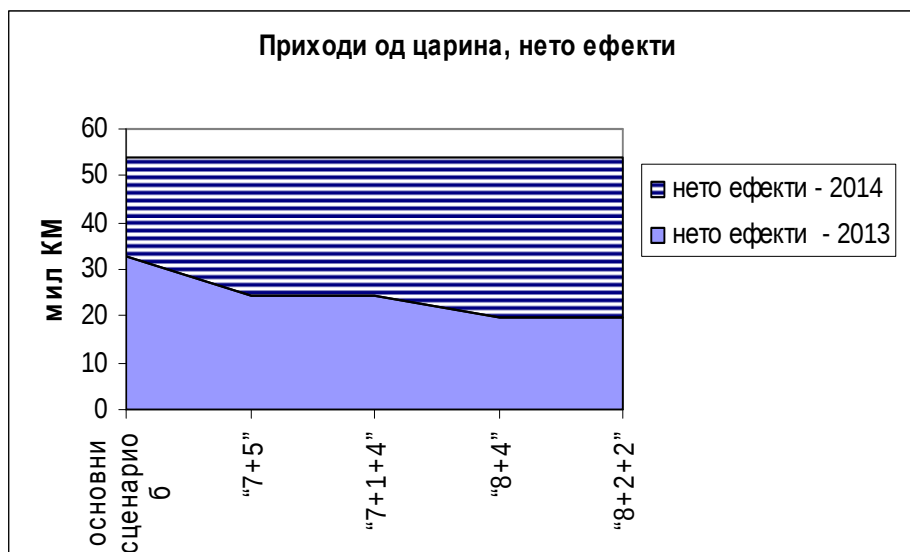
Табела 8: Обрачун нето ефеката према сценарију Б (у мил КМ)

Варијанте сценарија	<i>ad valorem</i> царина на купца	Специфична царина на купца	Укупно царина	ПДВ	Укупно ефекти
основни сценарио Б	9,534	23,885	33,420	33,420	33,420
“7+5”	7,065	17,761	24,827	24,827	24,827
“8+4”	5,751	14,332	20,083	20,083	20,083

Према прегледима ефеката по горе наведеним сценаријима нето ефекат увођења царина на приходе од индиректних пореза у 2013.г. могао би се кретати у распону од 20 до 33 мил КМ.

4.3. Динамичка анализа ефеката за 2014

Процјена нето фискалних ефеката увођења царина на остале производе из Хрватске у 2014. заснива се на претпоставки да ће због присутне економске кризе пословне политике увозника/произвођача производа из Хрватске које подразумијевају мјере за ублажавања ефеката увођења царина (гомилање залиха пред 1.7.2013.г., преваљивање царине уназад) бити исцрпљене у 2013., те да ће у 2014.г. доћи до преваљивања царине на купце у цијелости. Претпоставља се да ће увоз количински бити мањи у 2014.г. за 10% у односу на 2011.г. Нето ефекти увођења царина у 2014.г. се добијају на начин да се статичке годишње процјене умање за ефекте испољене у другом дијелу 2013.г. Обрачун нето ефеката овиси о сценарију дешавања у 2013.г. Свако веће помјерање у односу на стандардну шему увоза и гомилање залиха прије 1.7.2013. појачава асиметричност ефеката у 2014.години у корист наплате прихода од индиректних пореза у тој години. Исти ефекат има и преваљивање царине уназад. Што су веће количине добара на које је царина преваљена уназад у 2013.г. то ће фискални ефекти у 2014.г. бити већи. Одбацујући екстремна сценарија може се очекивати да ће нето ефекти увођења царина на приходе од индиректних пореза у 2014.г. износити између 21 и 34 мил КМ (Графикон 6).

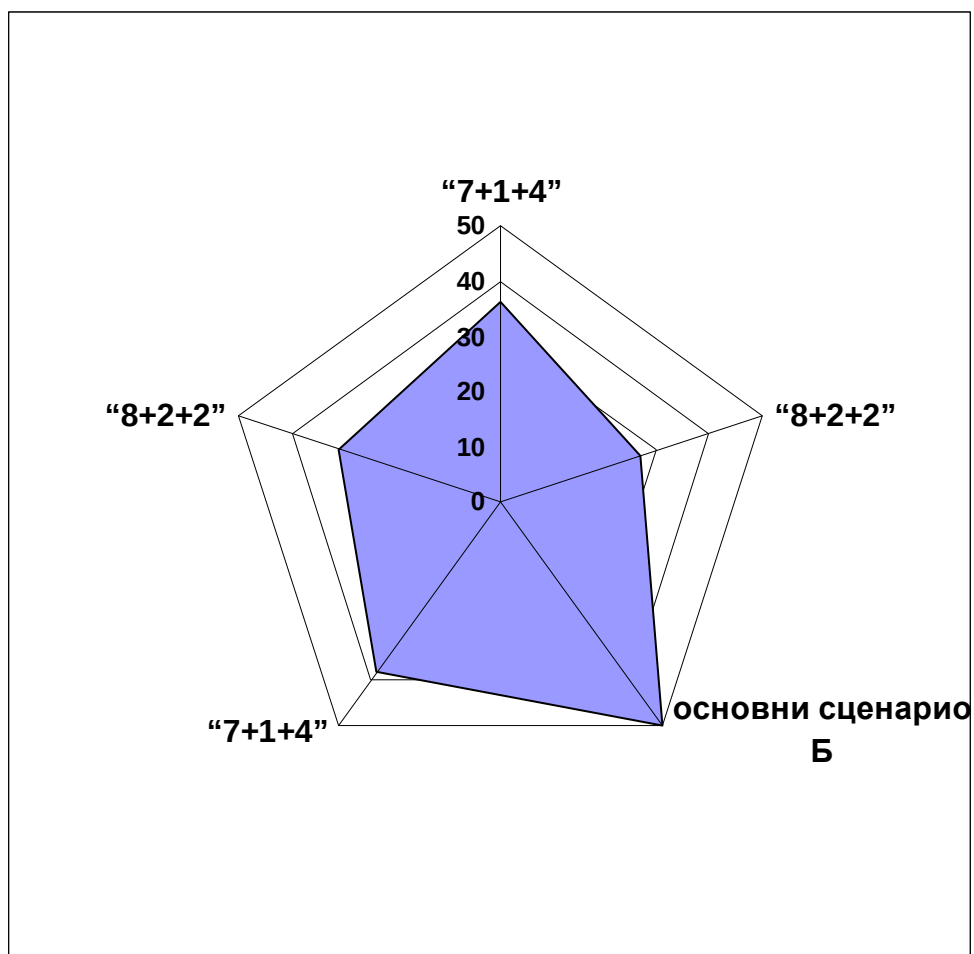
Графикон 6

V. РЕКАПИТУЛАЦИЈА НЕТО ЕФЕКТА

Табела 9:

у мил. КМ

сценарио	царина	акциза	ПДВ	укупно
2013				
преваљивање уназад				
"7+1+4"	28,658	3,260	4,477	36,396
"8+2+2"	22,960	1,630	2,283	26,873
преваљивање на купца				
основни сценарио Б	37,839	4,890	7,264	49,993
"7+5"	28,578	4,075	5,551	38,203
"8+4"	23,078	3,260	4,477	30,815

Графикон 7

Табела 10:

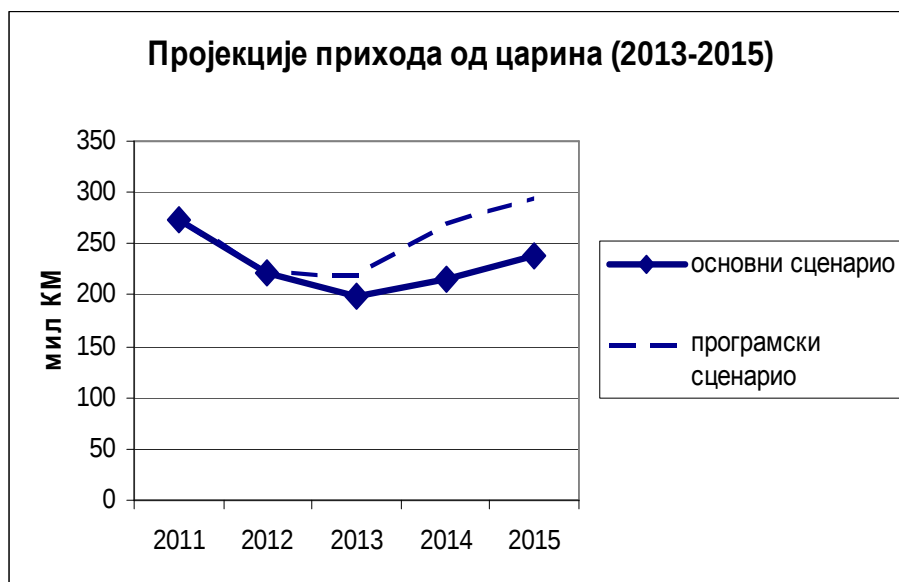
у мил КМ

2014				
преваљивање уназад				
"7+1+4"	35,759	6,031	7,104	48,894
"8+2+2"	42,288	7,661	8,491	58,440
преваљивање на купца				
основни сценарио Б	25,747	2,953	4,624	33,324
"7+5"	35,007	3,768	6,337	45,112
"8+4"	40,507	4,583	7,410	52,500

VI. СРЕДЊОРОЧНИ ФИСКАЛНИ СЦЕНАРИО (2013-2015)

Потребно је напоменути да израчунати ефекти за 2014.г. (Табела 10) представљају нето ефекте текуће у односу на претходну годину (Γ_t/Γ_{t-1}). Међутим, за израду пројекција прихода од индиректних пореза за 2014.г. потребан је другачији приступ. С обзиром да основни сценарио пројекција прихода од индиректних пореза (вид. Графикон 1, 2013-2015) не укључује измјене царинске политике према Хрватској у сврху израде програмског сценарија за 2014.г. потребно је узети укупне годишње ефекте у 2014.г., који за царине износе 63 мил КМ.

Поред тога, потребно је имати у виду да основни сценарио пројекција укључује и царинске дажбине које се у оквиру СЕФТА наплаћују на ограничен опсег роба. У том смислу приликом израде програмског сценарија пројекција за 2014.г. потребно је укупне годишње ефекте увођења царина на увоз из Хрватске, презентирани у овом раду, умањити за износ прихода који ће бити изгубљен због престанка примјене СЕФТА споразума на увоз из Хрватске (Графикон 8).

Графикон 8

